

VPLYV LOGISTIKY NA GLOBALIZÁCIU V OBLASTI HOSPODÁRENIA S NERASTNÝMI SUROVINAMI PO PERIÓDE TRANSFORMÁCIE

V. Vodzinský¹ - D. Malindžák²

Kľúčové slová: globalizácia, logistika, materiálne toky, materiálové a energetické systémy, transformácia

Abstract:

The papers describe the globalization factors, from the logistic and economic area, on the raw materials resources and flows and its utilization, production, and transport in the world.

Úvod

Ak budeme posudzovať vývoj jednotlivých postsocialistických štátov v strednej a východnej Európe za obdobie posledných 20-tich rokov, potom tento bol v rozhodujúcej miere poznamenaný spôsobom akým ich riadiace subjekty prijali:

- a) proces transformácie ako historicky unikátny proces prechodu od centrálne, plánom riadeného k trhovo orientovanému vývoju národného hospodárstva,
- b) proces integrácie do Európskej únie v oboch na seba nadväzujúcich fázach t.j.:
 - vo fáze vytvárania podmienok pre vstup (spravidla na základe tzv. dohody o pričlenení) a
 - vo fáze prechodu do systému ERM2 a následne do euromenovej zóny,
- c) hodnotenie a reflektovanie zmien, ktoré prebiehali a prebiehajú v samotnom trhovom prostredí a ktoré súvisia so zrýchľovaním procesov jeho globalizácie.

V tomto kontexte bude venovaná pozornosť i problematike surovinovo energetického komplexu ako tej kategórii ich spoločenských zdrojov, ktorá vo veľkej miere podmieňovala a naďalej podmieňuje možnosti a charakter vývoja ekonomiky týchto štátov.

1. Logistika a globalizácia

Logistika sa stala v poslednom desaťročí dvadsiateho storočia a bude minimálne 15-20 rokov 21. storočia jedným z rozhodujúcich dynamizujúcich faktorov svetovej ekonomiky. Dôvodmi preto boli a sú najmä:

1. Globalizácia sveta a globalizácia svetového obchodu.
2. Nerovnováha medzi zdrojmi, výrobou a spotrebou a ich alokáciou v celosvetovom priestore.

¹ Prof. Ing. V. Vodzinský, CSc., ULPaD FBERG TU v Košiciach

² Prof. Ing. D. Malindžák, CSc., ULPaD FBERG TU v Košiciach

3. Vývoj nových technológií riadenia (v matematike, kybernetike a informatike).
4. Faktor znižovania nákladov, cien. Globálna konkurencia .

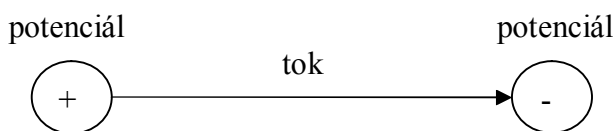
Ad 1)

Proces globalizácia a vývoj v Európe najmä po páde socializmu otvoril trh a liberalizoval priestor pre pohyb investícií, materiálov, výrobkov, energie, informácií, ľudí, financií. Zvyšujú sa objemy tokov vyššie uvedených substancií. Výrazne tomu prispelo v posledných desaťročiach vybudovanie dopravných systémov cestnej, železničnej a leteckej dopravy (napr. Europe TINA a TEN), kombinovanej dopravy (INTRANS). Vybudovanie svetových informačných diaľnic a sietí, s veľkými rýchlosťami a objemami prenosov, sú revolučnou zmenou aj pre riadenie tokov tovarov, informácií, financií, t.j. logistických systémov. Elektronické obchodovanie (objednávanie, posudzovanie zákaziek, automatické platby medzi účtami podnikateľov, elektronický podpis atď.) zvyšuje efektívnosť a produktivitu a podporuje riadenie obchodných aktivít – komerčnú logistiku.

Firmy, uvedomujúc si konkurenčné možnosti, vytvárajú reťazce a siete firiem, od ťažby surovín, ich spracovanie do polotovarov, výrobkov, dopravy k zákazníkom, servis výrobkov, recyklácii ich obalov, odpadov a samotných výrobkov, vytvárajú sa logistické siete, rozvíja sa makrologistika.

Ad 2)

Tok, ako substancia pohybujúca sa a meniaci svoje parametre v čase a priestore, vzniká ako rozdiel potenciálov. Analogicky ako v elektrickom poli, je elektrický prúd vedený prepojením vyššieho potenciálu (+) s nižším potenciálom, logistika vytvára podmienky pre vedenie tokov, zabezpečuje a riadi ich.

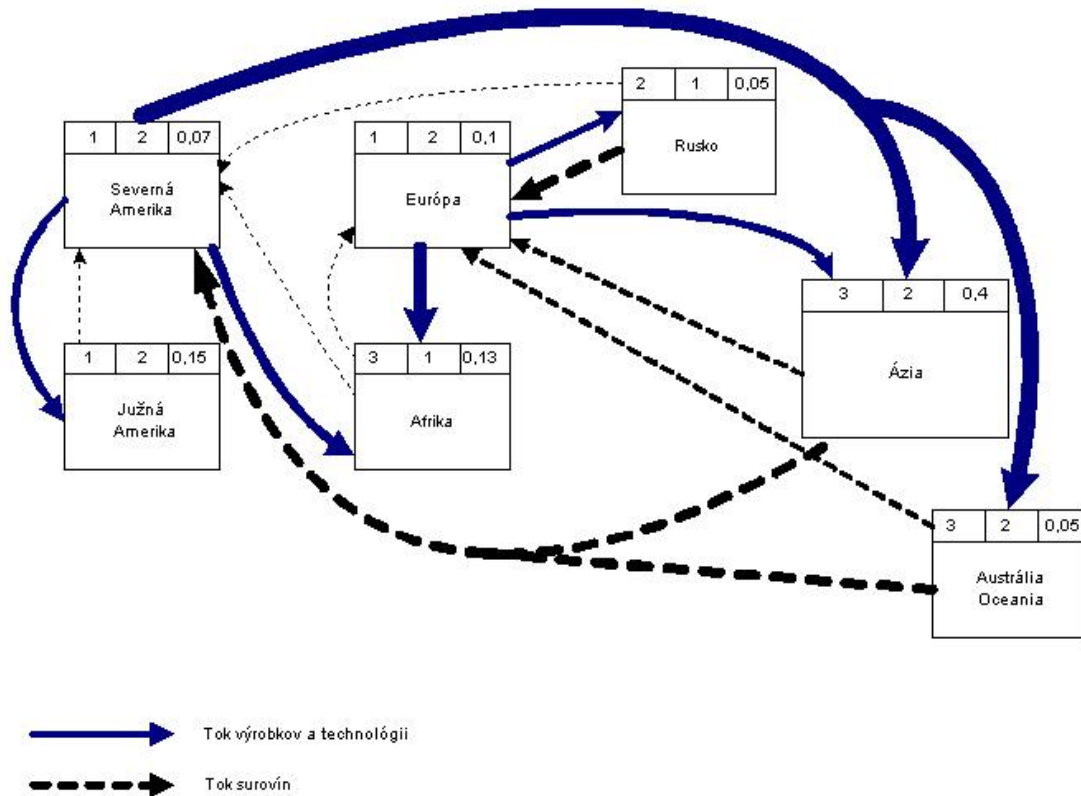

Obr. 1. Tok ako príčina rozdielu potenciálov

V globalizujúcom sa svete existuje a rastie základný rozdiel medzi potenciálmi:

zdroje surovín → výroba → spotreba.

Ich toky sú životne dôležité pre fungovanie tvoriacej sa svetovej ekonomiky založenej na liberalizovanom trhovom priestore, ktorý by mal podporovať prirodzené vyrovnávanie týchto potenciálov.

Obr. 2. Základné materiálové toky sveta

Zo svetových štatistík je dnes zrejmé, že ak z globálneho hľadiska porovnáme potenciály zdroje – výroba – spotreba, potom základné svetové materiálové toky sú dané týmito faktormi (obr.1):

- Európa a Severná Amerika ťaží na svojom území približne iba polovicu surovín, ktoré potrebuje jej priemyselná výroba, preto ich musí dovážať.
- Rusko a krajiny SNS opačne, ťažia dvojnásobné množstvo surovín než spotrebuje ich priemysel. Ázia, Austrália a Oceánia tiež ťažia asi tretinu viac ako spotrebujú.
- Naopak Európa a Severná Amerika a ich priemysel vyprodukuje oveľa viac výrobkov a technológií ako je ich trh schopný spotrebovať, preto musia svoje výrobky vyvážať najmä do Ázie, Afriky, SNS, Južnej Ameriky atď. Na obr. 1 sú zobrazené základné materiálové toky sveta. Nad každou časťou sveta je trojčíslenie T/V/S

T/V – je pomer medzi ťažbou a spotrebou surovín

S – je približný podiel na svetovej spotrebe, vyplývajúci z podielu počtu obyvateľov k počtu obyvateľov sveta.

Adekvátne tokom surovín sa vytvárajú súbežné a inverzné toky informácií a financií.

Nerovnováha medzi zdrojmi – výrobou – spotrebou (rozdiely ich potenciálov) je daná historickým vývojom ekonomík jednotlivých národných štátov, geológiou územia, vývojom počtu obyvateľov a životnou úrovňou. Ich vyrovnanie a teda aj existencia tokov sú preto

dlhodobou záležitosťou ktorá bude trvať desaťročia až stáročia, preto logistika bude zohrávať v nákladoch a tvorbe konkurenčnej schopnosti stále dôležitejšiu úlohu.

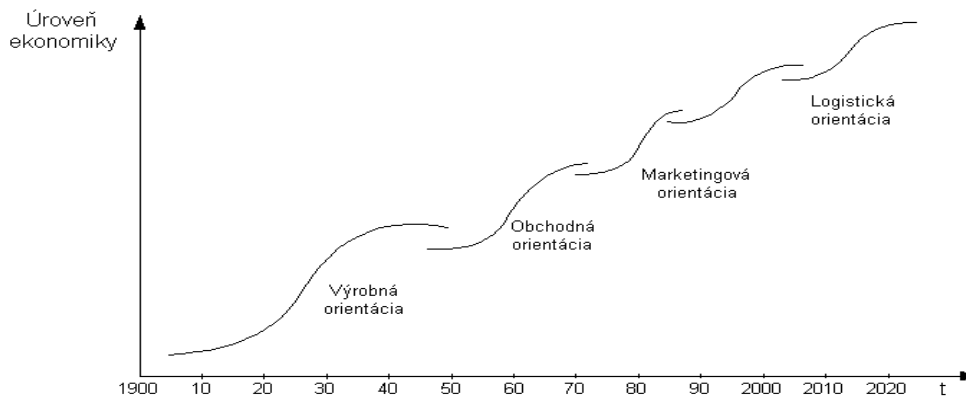
Ad 3)

Rozvoju logistiky prispel aj rozvoj metód manažmentu – riadenie produktivity distribučných firiem, metód outsorsingu, risk manažmentu, koncentrácia kapitálu do veľkých spoločností a pod. Rozvoj metód distribuovaného riadenia, modelovania a simulácie, viackriteriálnej optimalizácie a ich využitie v informačných svetových sieťach dáva nástroje pre zvládnutie tokov v celosvetovom priestore.

Ad 4)

Celosvetový trh a celosvetová konkurencia, snaha výrobcov presadiť sa na svetových trhoch núti výrobcov znižovať náklady. Automatizácia a informatizácia zvýšili produktivitu výrobných systémov. Doba, kedy automatizácia a informatizácia dávali dynamiku svetovej ekonomike je minulosťou. Vo výrobných systémoch sa považujú za bežné, bez ktorých dnes si ťažko predstaviť úspešnú výrobu. Priestor pre znižovanie nákladov je preto v naväzujúcich operáciách, zabezpečujúcich procesoch, a ich riadení - v logistike. V porovnaní s automatizáciou a informatizáciou technologických procesov aplikácia logistiky je menej nákladná a viac efektívna. Často si nevyžadujú veľké investície, ale myšlienku, organizáciu, koordináciu.

Ak sa pozrieme na 20. storočie, dynamiku ekonomike dávali vždy iné faktory

Obr. 3. Faktory ovplyvňujúce ekonomiku 20. storočia

- 50.-60. roky 20. storočia označujeme ako produkčne orientovanú ekonomiku, zameranú na maximalizáciu produkcie. Základný problém bol vyrábať čo najviac. Úspešné boli firmy, ktoré vedeli vyrobiť čo najviac.
- 50.-70. roky prevládala orientácia na predaj – maximalizovať predaj, výroba prevýšila dopyt, staré trhy boli absolútne pokryté tovarmi. Úspešné boli firmy, ktoré vedeli predat' čo najviac.
- 70.-90. roky sa vyznačujú marketingovo orientovanou ekonomikou – cieľom bolo maximalizovať oblasť obchodu. Zákazníci sa stávajú dominantnými, je boj o nové

trhy. Výskum a firmy sa zameriavajú na nové marketingové stratégie. Stále viac firiem si zakladá na dlhodobých zmluvách, strategických zákazníkoch a obchodoch.

- posledné roky 20. storočia – logisticky orientovaná ekonomika – zameraná na maximálnu spokojnosť zákazníka. Celý reťazec činnosti firiem je orientovaný na znižovanie globálnych nákladov a na finálneho zákazníka.

Globálna optimalizácia v celom reťazci nahrádza lokálnu optimalizáciu činnosti, vnútorné riadenie sa koncentruje na koordináciu a systémový prístup. Dominantná je kvalita a tiež environmentálne aspekty.

2. Ekonomická stratégia hospodárstva a proces transformácie v postkomunistických krajinách

Rozbory transformačného procesu temer vo všetkých prípadoch (máme však na zreteli predovšetkým štáty tzv. V4) dokazujú, že tento proces, podstatu ktorého tvorila zmena vlastníckeho vzťahu, bol uskutočnený bez:

- komplexnej analýzy a zhodnotenia možností disponibilného ekonomického potenciálu štátov, ktorý vznikol v socialistickej fáze ich vývoja,
- jasne definovaných cieľov a priorít, ktoré by vytvorili základ pre modelovanie budúceho postavenia ich spoločností v integrovanej Európe,
- dostatočne prepracovanej legislatívy, inštitucionálnej a personálnej prípravy.

To malo za následok vznik neúmerne vysokých ekonomických a následne i sociálnych strát v podstate v každom transformujúcom sa štáte.

Jednou z príčin, pre ktoré vyššie uvedené predpoklady neboli v potrebnom rozsahu uskutočnené, bola však i snaha urýchlene a rigorózne splniť podmienky tzv. washingtonského konsenzu (privatizácia, liberalizácia, stabilizácia).

Za hlavnú príčinu, pre ktorú k tomu došlo, však musíme považovať skutočnosť, že rozhodovanie nositeľov hospodárskej politiky postsocialistických štátov bolo vo všetkých prípadoch ovplyvňované záujmami určujúcimi riešenie kľúčového problému transformačného procesu t.j. privatizácie ich národného majetku!

Dôsledkom bol fakt, že rozhodovacie procesy boli orientované na dosahovanie krátkodobých cieľov a vychádzali preto z tomu zodpovedajúcich myšlienkových schém!

To bol súčasne dôvod pre ktorý sa privatizácia národného majetku v potrebnom rozsahu nestala nástrojom cieľovo orientovanej reštrukturalizácie národného hospodárstva ako jedného zo základných predpokladov určujúcich nie len vývoj ich ekonomík a jej dopady na spoločnosť ale i ich budúceho postavenia v Európskej únii.

Okrem toho samotný vstup do Európskej únie nebol v dostatočnej miere vnímaný ako súčasť procesu prehlbovania internacionalizácie svetového hospodárstva s čím objektívne súvisela najmä potreba cieľovo orientovanej kompozície a koordinácie ich hospodárskych politík minimálne s ostatnými štátmi tohto spoločenstva.

Tvorba hospodárskych politík tranzitívnych štátov snažiacich sa o vstup do Európskej únie pritom mohla byť založená na východiskách preferujúcich jeden z týchto prístupov:

- a) akceptovanie predstáv inštitúcií zodpovedajúcich za tvorbu rámca hospodárskej politiky EÚ a z toho vyplývajúcich odporúčaní pre jednotlivé štáty vstupujúce do EÚ,

- b) presadzovania predstáv inštitúcií zodpovedajúcich za tvorbu hospodárskej politiky týchto štátov o ich budúcom postavení v hospodárskom priestore EÚ,
- c) obojstranne prijateľného kompromisu, tj. akceptovania marginálnych hodnôt parametrov vymedzujúcich rámec pre ich rozvoj v kontexte plnenia základných cieľov hospodárskej politiky EÚ.

Keďže Európska únia, okrem v roku prijatej Lisabonskej stratégie, ktorá z mnohých príčin nebude splnená, nedisponovala vlastnou, komplexne prepracovanou hospodárskou politikou, jednotlivé postsocialistické štáty dôsledne neuplatnili žiaden z uvedených prístupov.

Univerzálne uplatňovanými kritériami, ktorých plnenie jednoznačne podmieňovalo a naďalej podmieňuje vývoj ekonomík týchto štátov, sa preto stalo plnenie tzv. konvergenčných kritérií stanovených Maastrichtskou zmluvou od čoho sa odvíjalo a odvíja posudzovanie ich pripravenosti pre vstup do európskej hospodárskej a menovej únie.

V zásade preto platí, že subjektom zodpovedajúcim za tvorbu hospodárskej politiky i po ich vstupe do EÚ ostáva i naďalej národný štát.

Z dlhodobého hľadiska najviac negatívne na vývoj ekonomík tranzitívnych štátov pôsobilo rozhodnutie riadiacich orgánov EÚ zvýhodňovať vývoz väčšiny v ich rámci vyrábaných priemyselných polotovarov. Toto rozhodnutie síce pomohlo do určitej miery udržať stabilitu ich národného hospodárstva, ale za cenu „zmrazenia“ procesu reštrukturalizácie.

Tým sa temer na jedno desaťročie v tejto časti Európy zastavil jednak proces rozvíjania nových, vysoko sofistikovaných odborov výroby, ale aj reštrukturalizácia už existujúcich klasických, ktoré nevyhnutne vyžadovali zásadnú inováciu zastaraných technológií.

Vývoj základných makroekonomických ukazovateľov vo všetkých postsocialistických štátoch za toto obdobie (deväťdesiate roky minulého storočia) dokazujú, že tzv. transformačná recesia bola výrazne poznamenaná:

- poklesom HDP (v intervale medzi 20 – 25 %),
- prepadom priemyselnej výroby (v priemere asi o 30 %),
- cválajúcou infláciou (nad 10 %) a
- prudkým rastom nezamestnanosti.
- Veľmi dôležitou skutočnosťou bol i radikálny útlm a v niektorých prípadoch i likvidácia ťažby a spracovania domácich zdrojov nerastných surovín (surovinovo-energetický komplex).

Typickým príkladom tohto vývoja je vývoj národného hospodárstva Slovenskej republiky, ktoré z štrukturálneho hľadiska „zdedilo“ vysoký podiel odvetví z výrob s nízkou pridanou hodnotou (hutnícky, chemický priemysel) a vysokými nárokmi na dovážané vstupy.

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE
FAKULTA PREVÁDZKY A EKONOMIKY DOPRAVY A SPOJOV
Katedra ekonomiky

Tabuľka č. 1: Základné údaje o vývoji národného hospodárstva Slovenskej republiky medzi rokmi 1993 – 2003

Ukazovateľ	R O K										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Reálny HDP [%]	-0,5	3,7	4,9	5,8	6,1	4,6	4,2	1,5	2,0	3,8	4,4
Miera inflácie [%]	11,1	25,1	11,7	7,2	5,4	6,4	5,6	14,2	8,4	6,5	3,4
Miera nezamestnanosti [%]	2,6	14,4	14,8	13,1	12,8	12,5	15,6	19,2	17,9	18,6	17,5
Salda obchodnej bilancie [v mil. Sk]	-	-27,30	2,56	5,65	70,26	69,95	82,95	45,24	41,77	102,74	96,62
Saldo štátneho rozpočtu [v mil. Sk]	-	-23,01	22,85	8,29	25,55	36,99	19,20	14,75	27,66	-44,37	51,64
Miera zadĺženosti [v 1000 USD]	-	3,7	4,3	5,8	7,8	10,3	11,2	10,2	10,8	11,3	12

(Zdroj: údaje NBSR, ŠÚ SR a MF SR)

Ovplyvňuje to aj vývoj investícií a tvorba hrubého fixného kapitálu po roku 1993, na ktorom sa podpísal najmä charakter:

- tzv. veľkej privatizácie,
- vstup priamych zahraničných investícií,
- rast nákladov vyplývajúcich z deregulácie cien,
- prehlbovanie rozdielov regionálneho rozvoja

ale najmä absencia dlhodobovo orientovanej a systémovo prepracovanej hospodárskej politiky štátu!

Prepad vo vývoji reálneho HDP, teda dosiahnutie jeho úrovne z roku 1989, sa preto podarilo prekonať až po jedenástich rokoch t.j. v roku 2000, pričom priemyselná výroba v tomto roku dosiahla len 80 % úrovne východiskového roku.

Všeobecným dôsledkom napokon vo všetkých postsocialistických štátoch bol rýchly pokles likvidity na strane privatizovaných podnikov, strata ich konkurenčnej schopnosti a pomerne rýchly rast finančných, obchodných a rozpočtových obmedzení na strane ich národných ekonomík.

3. Vývoj vo svete v období transformácie postkomunistických krajín

Ak budeme uvažovať o paralele v uvedenom desaťročí prebiehajúcim vývoji v globálnom rozsahu, potom sa tento v priemyselne vyspelej časti sveta vyznačoval rýchlym nástupom:

- znalostne orientovaných výrobných odborov, využívajúcich v rastúcej miere nové poznatky formou ich cieľovo orientovanej transformácie do materializovaných ale i nematerializovaných technológií a produktov
- rozvojom IKT,
- rozvojom logistiky.

Pozrime sa na niektoré zo základných príčin, ktoré tento vývoj podmienili.

Ak vynecháme prirodzenú snahu ich prostredníctvom získať konkurenčné výhody, potom jedným z kľúčových dôvodov bola a je snaha zásadným spôsobom znižovať materiálnu a energetickú náročnosť technologického reťazca materiálnej výroby, ale aj výmeny, rozdeľovania a spotrebúvania, teda materiálovú a energetickú náročnosť celého procesu reprodukcie v národohospodárskych subsystémoch spoločnosti.

Tento trend sa všeobecne, ale nie vždy celkom správnym spôsobom, pripisuje skutočnosti, že ich zdroje, tj. zdroje surovinovo-energetického komplexu sú v zásade zdrojmi neobnoviteľnými.

I keď tzv. katastrofické scenáre, ktoré sú určitými modifikáciami prvého, ktorý bol vypracovaný odborníkmi združenými v tzv. Rímskom klube už nie sú aktuálne, na tomto mieste je však potrebné poukázať na jeden zo záverov, ktorý bol urobený v roku 1996 v Clevelande (USA). Tam sa konalo stretnutie predstaviteľov ministerstiev hospodárstva štátov strednej a východnej Európy, teda postsocialistických štátov, s predstaviteľmi reprezentujúcimi túto inštitúciu v USA.

Týmto záverom bolo konštatovanie vzniku a prehĺbovanie problému relatívnej obmedzenosti prírodných zdrojov na nie poslednom mieste zdrojov nerastných surovín.

Súčasne bolo tiež uvedené, že tento problém bude vo významnej miere ovplyvňovať možnosti dosahovať ekonomický rast týchto spoločností.

Tento faktor v podmienkach rastu intenzity nedokonalých foriem konkurencie na tvoriacich sa svetových trhoch surovín a energií viedol k postupnému rastu monopolizácie a snahám centralizovať riadenie týchto odvetví, čo objektívne vytvára predpoklady pre vznik stále zložitejších problémov pre zabezpečovanie takého spôsobu dosahovania ekonomického rastu, ktorý by v globálnom rozsahu garantoval sociálne vyvážený a udržateľný rozvoj ľudskej spoločnosti.

Súčasne je tiež faktom, že práve v tom čase sa niektorým štátom práve na základe komplexnej reštrukturalizácie národného hospodárstva prechodom k využívaniu moderných technológií vo významnej miere darilo eliminovať predovšetkým postupný rast cien materiálov a energií získavaných z klasických zdrojov pri významnom raste spotreby stopových a vzácnych prvkov, ktoré sú nevyhnutné pre výrobu modernej elektroniky, informačných a komunikačných technológií, na ktorých je založený prechod k tzv. novej ekonomike (napr. Írska republika, Singapur). Tieto prvky sú produktom nového prístupu k využívaniu nerastného bohatstva spoločnosti založenom na využívaní chemického a biochemických princípov ich získavania. Sú síce cenovo rádovo drahšie ako klasické surovinové vstupy do výroby, ale ich spotreba je mnohonásobne nižšia a prechodom k využívaniu nanotechnológií ekonomický efekt, ktorý prinášajú je zásadný.

Porovnajme teraz uvedený vývoj s vývojom, ktorý prekonal prakticky všetky postsocialistické štáty. Všeobecne tu platí nasledovné. Formovanie ich priemyselnej základe ako i proces spriemyselnovania ostatných odvetví národného hospodárstva (stavebníctvo, doprava, poľnohospodárstvo) bolo v povojnovom období uskutočňované v socialistickej fáze vývoja spoločnosti. Charakterizuje ho rýchly rast koncentrácie fyzického kapitálu s dominantným vplyvom štátu na riadenie jeho reprodukcie. Medzinárodná deľba práce sa v rozhodujúcej miere uskutočňovala v rámci tovarovo-peňažnej výmeny v rámci združenia socialistických štátov Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP). Pre túto fázu vývoja boli typické:

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE
FAKULTA PREVÁDZKY A EKONOMIKY DOPRAVY A SPOJOV
Katedra ekonomiky

- zhromažďovanie výroby tovarov so štandardnými úžitkovými vlastnosťami, založenými na využívaní materiálovo a energeticky náročných technológií,
- relatívne stabilné a nenasýtené trhové prostredie, garantujúce pomerne bezproblémovú realizáciu tohto tovaru.

Jedným zo základných predpokladov, ktorý umožňoval tento v svojej podstate dlhodobo uplatňovaný, prevažne extenzívny rozvoj boli:

- masová ťažba a spracovanie lokálne disponibilných zdrojov nerastných surovín, a
- zásobovanie týchto ekonomík lacnými materiálovými a energetickými surovinami zo ZSSR.

Bez využívania tejto základne nebolo možné prakticky uskutočniť žiadny nárast rozvojej stratégie spoločnosti.

Tomu však boli prispôbené i hlavné toky všetkých troch vyššie uvedených substancií a teda i celý logistický systém!

V dôsledku tohto vývoja preto k okamžiku rozpadu RVHP v roku 1990 a počiatku transformačného procesu postsocialistické štáty strednej a východnej Európy disponovali:

- národohospodárskymi subsystémami ktorých odvetvovo orientovaná štruktúra zodpovedala štruktúre typickej pre poslednú fázu priemyselnej revolúcie s niektorými vyspelejšími výrobami (v bývalej ČSSR napr. výroba tryskových tkacích stavov alebo výroba známej trhaviny Semtex),
- veľmi nízkym podielom tzv. high-tech výrobkov (viď vyššie uvedené), ktorý sa v jednotlivých štátoch dnešnej V4 pohyboval v intervale od 2 do 5 % [], čo bolo oproti priemeru dosahovanému v štátoch EÚ o 8 až 10 % nižší podiel,
- pri výkonnosti národného hospodárstva, ktorá v žiadnom z týchto štátov neprekročila úroveň 50 % výkonnosti štátov EÚ a
- vysokými surovinovo-energetickými nárokmi na tvorbu HDP, ktoré boli v prípade surovinovej náročnosti 2 až 3 krát a energetickej náročnosti 1,8 až 2,4 krát vyššie ako v štátoch EÚ.

Ak preto budeme hodnotiť toto obdobie vývoja postsocialistických štátov strednej a východnej Európy, tj. obdobie od počiatku transformačného procesu po ich vstup do EÚ, potom tak ako to definuje ekonomická teória a potvrdzuje prax hospodársky vyspelejších štátov, dynamizáciu ich národného hospodárstva bolo možné docieľiť využitím týchto troch základných zdrojov rastu:

1. zapájaním voľných pracovných síl do reprodukčných procesov,
2. investíciami zameranými na rast objemu fixnej zložky kapitálu a
3. reštrukturalizáciou fixnej zložky kapitálu zavádzaním moderných technológií.

Vyššie urobená analýza dokazuje, že rozhodujúcim nedostatkom procesu transformácie ich národných hospodárstiev je skutočnosť, že nevytvoril dostatočné predpoklady pre uplatnenie najefektívnejšej, teda tretej možnosti dosahovania ekonomického rastu.

Aby bol tento nedostatok odstránený musia všetky postsocialistické štáty strednej a východnej Európy, ktoré sú už členmi EÚ a systému ERM2, orientovať svoju vlastnú hospodársku politiku v kontexte tvorby spoločnej hospodárskej politiky EÚ do týchto oblastí:

- veda a výskum,
- regionálny rozvoj,

- vonkajšie hospodárske vzťahy,
- logistika (doprava),
- materiálová a energetická základňa (surovinovo-energetický komplex).

4. Surovinovo-energetický komplex a jeho vplyv na proces globalizácie.

Ak budeme vychádzať z neustáleho rastu významu surovín ako faktora podmieňujúceho možnosti ekonomického rastu ale v tomto kontexte i modelujúceho budúci rozvoj svetových logistických sietí, je potrebné brať do úvahy nasledovné.

Viac ako polovica celosvetovo ťaženého uhlia sa dnes spotrebováva na výrobu elektrickej energie pričom sa predáva priamo tj. ťažobnými organizáciami priamo do elektrární.

Najväčší tlak na rast ťažby uhlia je v súčasnosti podmienený rastom tzv. ázijských ekonomík, čo sa prejavuje snahou uzatvárať dlhodobé kontrakty s najväčšími ťažobnými organizáciami.

1. Najväčším problémom je tu Čína, ktorá sa prvýkrát v histórii stala dnes čistým dovozcom uhlia (doteraz vyvážala ročne okolo 80 – 100 miliónov ton uhlia) hlavne do Južnej Kórei a Japonska. Tento rast spotreby uhlia je spojený so snahou Číny radikálne zvýšiť výrobu el. energie do roku 2030. Malo by ísť o strojnásobenie výroby na úroveň 500 gigawattov z dnešnej cca 160 GW. (S tým je spojený predpoklad zvýšenia rastu produkcie SO_x a CO_x), pretože v Číne ťažené uhlie je nízko kalorické s vysokým obsahom S.
2. India hodlá zvýšiť kapacitu výroby el. energie 3x už do roku 2010 a J. Kórea v budúcnosti plánuje zvýšiť kapacitu o 7,3 gigawattov.
3. Japonsko už teraz stavia 10 nových tepelných elektrární a tou istou cestou ide aj Vietnam.

Tento vývoj vyčerpá doterajšie možnosti dodávok uhlia z Austrálie kde možnosti zvyšovania exportu uhlia obmedzujú existujúce kapacity železníc, prístavov, t. j. prvkami logistického systému, čím sa najväčším vývozcom stáva Indonózia, ktorá navyše v období 5 rokov plánuje svoju produkciu uhlia 2x zdvojnásobiť!!

Je preto zrejmé, že s tým treba spájať i prudký rast ceny energetického uhlia. Ešte v roku 2006 jedna tona sa pohybovala na úrovni 50 – 60 USD dnes dosahuje 130 – 135 USD.

Keďže navyše posledné analýzy známych organizácií Energy Watch Group a Institute for Energy ukazujú, že priemyselne využiteľné zásoby uhlia sú asi o 60 % nižšie ako sa ešte pred 20-timi rokmi predpokladalo, svet musí rátať s tým, že do roku 2020-2025 sa ceny kvalitného energetického uhlia vyrovnajú s cenami ropy a zemného plynu.

Pozrime sa teraz v kontexte vyššie uvedeného na vývoj v oblasti surovinovo-energetického komplexu a na príčiny pre ktoré ich vplyv na hospodársku politiku štátov veľmi rýchlo rastie.

Prakticky všetky nerastné suroviny ktoré tvoria jeho obsah patria do kategórie tzv. neobnoviteľných spoločenských zdrojov. Ako už bolo uvedené ich spotreba na globálnej úrovni rýchleho zavádzaniu materiálovo a energeticky menej náročných technológií do

procesov reprodukcie na úrovni podnikateľských subjektov stále rastie. Naopak priemyselne využiteľné zásoby neustále klesajú. To platí napriek tomu, že modernými metódami geologického výskumu a prieskumu boli identifikované ich nové ložiská. Tento vývoj však zároveň potvrdzuje predpoklad, že ich komplexné vyčerpanie v blízkej budúcnosti nie je reálne.

Z hľadiska modelovania hospodárskej politiky štátov je však rozhodujúci vývoj na trhoch kľúčovej energetickej suroviny, ropy.

Na tom sú založené i analýzy vykonané mnohými expertmi.

Podľa výpočtov nemeckých expertov jej svetová ťažba klesne na polovicu dnešnej už v roku 2030. Pritom úroveň jej terajšej ťažby je niektorými považovaná za prakticky dosažiteľné maximum. Tak napr. H. Fell, expert zaoberajúci sa touto problematikou predpokladá, že rok 2006 bol v tomto smere bodom zvratu, pričom pokles ťažby v budúcich rokoch sa bude pohybovať na úrovni 7 %. []

Jej zvyšujúci sa nedostatok na svetových trhoch povedie podľa neho k vzniku a prehlbovaniu sociálnych nepokojov až k rozvratu a k vojnám.

Podobné názory vyjadrujú i ruskí experti pričom ale nebezpečenstvo vzniku vojnových konfliktov podľa nich nie je akútne hoci pravdepodobnosť ich vzniku bude neustále narastať.

Podľa D. Abzalova z Centra politickej konjunktúry RF je to podmienené tým, že citujem „K dispozícii sú ešte značné zásoby v arktickom šelfe a tiež preto, že skutočný stav zásob ropy je v niektorých prípadoch predmetom štátneho tajomstva (napr. v Kazachstane). Ďalej tiež nemožno predpokladať, že terajší rýchly rast spotreby ropy v Číne a Indii bude mať jednoznačne monotónny charakter. V dôsledku možnosti prehrievania týchto najrýchlejšie rastúcich ekonomík sveta je potrebné rátať aj s poklesom jej spotreby.“ []

Napriek tomu však napätie spôsobené rastúcim nedostatkom energetických surovín a energií v blízkej budúcnosti bude existovať. Jeho podstata však nie je len v znižovaní ťažby ropy ale tiež v nepružnom prerozdeľovaní „ropných tokov“.

Tak v prípade realizácie projektu VS-TO (Východná Sibír-Tichý Oceán) čiže presmerovanie veľkej časti ropy ťaženej v oblasti východnej Sibíri pre pokrytie rastúcej spotreby v Japonsku, Číne a Indii môže dôjsť k „odľahčeniu“ rastúceho napätia z jej nedostatku v Európe, predovšetkým zásobovaním zo západosibírskych ložísk za Uralom ale pravdepodobnejšie z ložísk v Turkménsku a Uzbekistane. Napriek snahe diverzifikovať zásobovanie energetickými surovinami práve toto riešenie bude naďalej prioritným riešením z týchto dôvodov:

1. Logistika – existencia už využívaných prepravných systémov - sietí a zisky z prepravy cez územie jednotlivých štátov!
2. Rýchle vyčerpanie energetických surovín v severnom mori (ropa, zemný plyn)
3. Absencia spoločnej energetickej politiky štátov EU a energetická politika rozhodujúcich štátov v EÚ (NSR, Francúzsko, Taliansko).

Napriek tomu však jeho zvyšovanie až na úroveň vzniku vojenských konfliktov je možné očakávať v jednotlivých regiónoch Blízkeho východu, arktického šelfu a centrálnej Ázie. Pravdepodobnosť ich vzniku v týchto oblastiach medzi rokmi 2025 až 2030, podľa D. Abzalova je veľmi vysoká (www.gazeta.ru – 22.10.2007)

Aj keď sa vyššie u vedené viaže na ropu ako základnú energetickú surovinu stály rast spotreby zdrojov tvoriacich surovinovo energetický komplex v globálnom merítke predurčil ich zaradenie medzi spoločenské zdroje strategického významu.

Príčinou uvedeného však dnes nie je len ich neobnoviteľnosť ale predovšetkým viazanosť na miesto výskytu!

V podmienkach už analyzovaného vývoja vzťahov medzi jednotlivými spoločenstvami patriacimi k popísaným „civilizačným vrstvám“ a ovplyvňujúcich charakter procesu globalizácie spoločnosti ako celku, je to predovšetkým viazanosť na miesto výskytu a nie neobnoviteľnosť, ktorá určuje ich dostupnosť!

Dostupnosť tejto kategórie zdrojov v rozobratých súvislostiach je preto príčinou, ktorá vo vysokej miere obmedzuje možnosti ekonomického rastu jednotlivých štátov. Ovplyvňuje tak utváranie ich hospodárskej politiky, spôsob využívania jej nástrojov ale i chovanie sa korporácií vykonávajúcich ich ťažbu a spracovanie.

Dostupnosť neobnoviteľných zdrojov je preto dnes hybnou silou rýchleho rastu monopolizácie, koncentrácie kapitálu ale i snahy štátov zasahovať do riadenia procesov ich využívania. Nie je to len rozširovanie ropného kartelu OPEC o nové členské a pridružené štáty na území ktorých sa nachádzajú najvýznamnejšie priemyselne využívané ložiská ropy.

Udalosťou zásadného významu je i dohoda o koordinácii a spolupráci medzi najväčšími svetovými producentmi zemného plynu ku ktorej došlo minulého roku v hlavnom meste Kataru v Dohe.

Podobné tendencie sú zrejmé i v energetike ako vo výrobe tak i distribúcii energie, pritom sa i táto oblasť zaradila medzi odvetvia z národohospodárskeho hľadiska majúce strategický význam. Tak napr. v EÚ fúziou Francúzsko-belgickej energetickej spoločnosti s štátom riadenou spoločnosťou Gas de France vzniká popri ruskom Gasprome, nemeckých EDF a E.ON v svetovom merítke štvrtý najväčší výrobca a distribútor energií.

V tomto smere nie sú bez významu tie isté tendencie, ktoré vedú ku koncentracii a centralizácii riadenia vo výrobe ocele, hliníka atď.

Čo z toho vyplýva pre budúci rozvoj surovinovo-energetického komplexu SR.

1. V situácii kedy po roku 1989 vývoj doviedol k tomu, že viac ako 90 % HDP je tvorený nadnárodnými firmami a v podstate celá výroba energií je v rukách súkromných spoločností musí byť vypracovaná nová surovinovo-energetická politika SR, ktorá by uvedené skutočnosti dôsledne zohľadňovala.
2. S ohľadom na celosvetový vývoj, ktorý smeruje k tomu, že celý surovinovo-energetický komplex v tomto merítke bude mať strategický význam, musí byť táto politika determinovaná snahou dlhodobo dosahovať surovinovo-energetickú dostupnosť a bezpečnosť na celospoločenskej úrovni, čo nemusí byť vždy v súlade so záujmami výrobcov.
3. Pri tvorbe surovinovo-energetickej politiky vláda SR musí spolupracovať s príslušnými orgánmi EÚ tak, aby vyššie uvedený cieľ bol dosahovaný v kontexte snáh o udržateľný rozvoj celku.

Záver

Uvedené je len rámec, východisko ale súčasne i zdôvodnenie nutnosti zasahovania štátu do tvorby surovinovo-energetickej politiky ako protiváhy nie len snahám nadnárodných korporácií maximalizovať svoje zisky na úkor celospoločenských záujmov jednak v lokálnych ale i globálnych dimenziách ale najmä preto, že liberalizovaný, bezbariérový trh

týchto komodít je skôr predstava ako skutočnosť (vid' závery ekonomických fór v Davose a Petrohrade)

V najširšom kontexte z hľadiska možností modelovať budúci rozvoj spoločnosti ako udržateľný to napokon dokazuje skôr správnosť téz, ktoré už pred viac ako storočím uviedol G. B. Lamark a v roku 1923 explicitne najmä akademik V. I. Vernadskij.

Literatúra:

- [1] Brucháčová, A., Hajnovič, F., Komínková, Z., Nemeč, M.: Ekonomické predpoklady integrácie Slovenska do Európskej menovej únie, Ekonomický časopis 5/2003, č.4., str. 371-389
- [2] Crowson, P.: Statistics and Analysis of the World's Minerals Industry, Stocton Press, NY, 1996.
- [3] Malindžák, D. a kol.: Teória logistiky, Vydavateľstvo KARNAT, Košice, 2007.
- [4] Okáli, J., Gabrielová, H., Hlavatý, E., Morvay, K., Outrata, R.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2002, Ekonomický časopis, 51/2003, str. 255-267.
- [5] Spěváček, V. a kol.: Transformace české ekonomiky, Linde n, s.r.o., Praha, 2002.

Internetové noviny pre rozvoj
logistiky na Slovensku.

ISSN: 1336-5851